

Til Kunnskapsdepartementet.

Innspill fra ISAAC Norge til NOU 2019:25 Med rett til å mestre

ISAAC Norge vil gi innspill som gjelder elever som bruker alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK), og deres behov for tilrettelegging i videregående skole.

ISAAC (*International Society for Augmentative and Alternative Communication*) Norge er en organisasjon som har som mål å arbeide for at personer med språk- og kommunikasjonsvansker skal ha reell mulighet til å benytte Alternative og Supplerende Kommunikasjonsformer (ASK) og kommunikasjonshjelpemidler i hverdagen sin. Organisasjonen har personer som bruker ASK, pårørende og fagpersoner som medlemmer.

Personer med behov for ASK er en sammensatt gruppe der noen kommuniserer språklig avansert gjennom skrift og grafiske symboler ved hjelp av høgteknologiske hjelpemidler. Mange av disse vil være i stand til å følge tilnærmet vanlig opplæringsløp, men trenger tilrettelegging for språk og kommunikasjon. Andre er avhengige av at samtalepartnern tolker deres kroppslige uttrykk bevisst og bygger opp et språkmiljø rundt dette. De vil kunne følge deler av et opplæringsløp, men større deler av opplæringen vil være individuelt tilpasset opplæring med en egen IOP. Se en kort video om ASK her:

<https://vimeo.com/393965626>

For elever som har ASK som sin språk- og kommunikasjonsform er det en forutsetning at den videregående skolen uavhengig av opplæringsløp tilrettelegger undervisningen i og med ASK.

Overgang mellom grunnskole og videregående skole er sårbar for elever med behov for ASK. ASK-brukere og deres pårørende forteller at videregående skole ofte er dårlig forberedt, dersom de i det hele tatt er forberedt på at eleven trenger å bruke ASK i opplæring og som sin språk- og kommunikasjonsform.

For å gi videregående skole en rettferdig mulighet til å skaffe seg ASK-kompetanse og til å kunne tilrettelegge for ASK i undervisningen må den systematiske og systemiske innsatsen for å bedre overgangen starte tidlig, gjerne to år i forkant av oppstart i videregående skole. ISAAC Norge foreslår at det for elever med behov for individuell tilrettelegging som går utover det man kan forvente dekkes gjennom universell utforming starter samarbeid og informasjonsoverføring to år i forkant.

Kapittel 2: Føringer for det videre arbeid

ISAAC Norge er glad for at utvalget i kap 2 uttaler at den enkelte elev skal få et tilbud eleven er kvalifisert for og at utvalget presiserer at utformingen av tilbudet må være tilpasset at

elevene/lærlingene har ulike forutsetninger. Noen trenger lenger tid, noen trenger kortere tid for å nå det nødvendige kvalifikasjonsnivået.

Med denne uttalelsen håper vi at møte med videregående skole vil endre seg for elever med behov for ASK og at vi får positive brukerhistorier hvor elevene og pårørende forteller om en inkluderende og universell skole med plass for alle. I dag får vi dessverre altfor mange historier som om utenforskap og mangel på språklig og kommunikatív tilrettelegging for elever med behov for ASK.

Elever som søker seg inn til ulike programfag i videregående skole og har kvalifikasjoner for inntak skal ikke utsettes for avslag eller henvisning til alternative tilbud pga språk og kommunikasjonsform. Skolen må sikre nødvendig kompetanse til å gi eleven et godt opplæringstilbud ut fra elevens forutsetninger.

Det er presentert 4 forventninger til videregående opplæring. ISAAC Norge har sett på om disse forventningene vil kunne inkludere elever og lærlinger som bruker ASK.

1. *Elever og lærlinger som bruker ASK kan kvalifiseres til å bli kompetente og deltagende samfunnsborgere, til videre utdanning og til aktiv yrkesdeltagelse.*
2. *De kan motta opplæring i tråd med endringer i samfunn og arbeidsliv (2).*
3. *De kan oppnå en godkjent kompetanse som kan komme til anvendelse i videre utdanning og arbeidsliv*
4. *De kan oppleve mestring og motivasjon.*

Utvalget kommer med en rekke forslag til endringer. ISAAC Norge vil nevne noen av dem. De kommer kronologisk, etter kapitlene utvalget har presentert dem i.

ISAAC Norge foreslår at utvalgets forslag 3 endres, slik at det også tar opp i seg universell kommunikatív og språklig utforming.

(Jmf: FN-konvensjonen CRPD artikkel 2 Definisjoner og artikkel 24 Utdanning.)

Vi foreslår at forslag 3. blir seende slik ut:

Utformingen av tilbudet må være tilpasset at elevene/lærlingene har ulike forutsetninger. Noen trenger lenger tid, noen trenger kortere tid for å nå det nødvendige kvalifikasjonsnivået.

Noen elever vil ha behov for språklig og kommunikatív tilrettelegging for å nyttiggjøre seg opplæringen. Dette vil gjelde f.eks elever med behov for ASK, tegnspråk og punktskrift.

Kapittel 3: Sluttkompetanse, om å være kvalifisert og drøfting av endringer i tilbud og regelverk

Forslag 7: Det innføres en rett for alle til å fullføre videregående opplæring med studiekompetanse eller full yrkeskompetanse, vil få stor betydning for mange elever med behov for ASK. De trenger muligheten til ekstra skoleår, både fordi kommunikasjon med ASK tar ekstra tid, og fordi elever som bruker ASK ofte har motoriske og/eller helsemessige tillegg utfordringer som det også brukes mye tid på i løpet av skoledagen. ASK-brukere vil kunne ha behov for mulighet til et ekstra år for å gjennomføre grunnskoleopplæringen i tillegg til to ekstra år på videregående.

Kapittel 4: Fagene og organisering av opplæringen

ISAAC Norge støtter utvalgets vurdering: Den enkelte lærling/elev skal være kvalifisert for å gå videre med fag som bygger på hverandre. Han/hun skal ha et godt nok faglig nivå til å følge opplæring.

ISAAC Norge ser positivt på at skoleåret deles inn i terminer og at eleven får et mindre antall fag i hver termin. Dette vil styrke elevene som trenger ekstra tid i opplæringen gjennom at de får færre fag å konsentrere seg om innen hver termin.

ISAAC Norge foreslår at for elever som trenger det, kan fag flyttes fra en termin til senere i løpet. Dette for å gi de ekstra tid til fordypning i de de fagene de faktisk gjennomfører pr. termin. Planlegge for gjennomføring av videregående skole på 3, 4 eller 5 år, etter individuelle behov for tidsbruk og progresjon i opplæringen.

Digital teknologi har gjennom de siste tiårene endret samfunnet radikalt når det gjelder både sosiale omgangsformer, måter å jobbe på og løsninger som gjør hverdagen enklere for den enkelte. Digital teknologi har også ført til nye muligheter og bedre forutsetninger for elever med behov for ASK sin deltagelse i utdanning, arbeid og samfunnsliv. Elever med behov for ASK vil kunne nyttiggjøre seg nettbasert undervisning, men dette må ikke erstatte den videregående skoles plikt til å skaffe seg kompetanse på ASK når dette behovet oppstår. Nettbasert undervisning kan være et supplement, men ikke et alternativ til å følge undervisningsløp sammen med andre elever på skolen.

Kapittel 5: Det studieforbereende utdanningsløpet

ISAAC Norge ønsker å presisere at for elever med behov for ASK er det fullt mulig å følge det studieforbereende utdanningsløpet. Noen elever med ASK vil kunne fullføre på normert tid, mens andre vil trenge lenger tid for å fullføre utdanningsløpet. Det er viktig at det er en forventning i skolen til at elevene er i stand til å ta høyere utdanning og at veiledning tar utgangspunkt i mulighetene, ikke i vanskene. Brukerhistorier forteller at elever med funksjonsnedsettelse blir veiledet til lavere kompetanse med begrunnelse: Du skal jo ikke ta høyere utdanning eller i jobb, så det er ikke så nøye hva du velger. Du trenger ikke å streve så fælt. Det er veldig sårende og nedlatende for en som ønsker seg utdanning og/ eller arbeid å få råd som oppfattes: Glem det, dette er ikke du i stand til. Det er viktig for alle elever, også de med funksjonsnedsettelse, å få god veiledning til å se muligheter og hva som må til for å kunne oppnå mål og drømmer de har for livet sitt.

Kapittel 6: De yrkesfaglige utdanningsløpene

ISAAC Norge ønsker å presisere at for elever med behov for ASK er det fullt mulig å følge de yrkesfaglige utdanningsløpene, inkludert læretid. Noen elever med ASK vil kunne fullføre på normert tid, mens andre vil trenge lenger tid for å fullføre utdanningsløpet. Dersom elever ikke har mulighet for å oppnå sluttkompetanse innen et yrke, men kan oppnå delkompetanse er det viktig å sjekke ut om delkompetansen vil gi muligheter i arbeidslivet. Dette kan gjøres gjennom tett samarbeid mellom skolen og lærebedrift, slik at den kompetansen eleven kommer ut med vil være nyttig og brukbar når det skal søkes jobb, i tråd med utvalgets forslag 67.

Kapittel 8: Voksne i videregående opplæring

ISAAC Norge støtter utvalgets forslag om at retten til videregående opplæring gjennom voksenopplæring videreføres og at det igangsettes et arbeid for å se på hvordan NAV og fylkeskommunen kan samarbeide om å gi voksne arbeidssøkende kompetanse på videregående nivå.

ISAAC Norge foreslår at også det kommunale nivå tas med i dette samarbeidet og at det settes noen standarder til hvordan kommunene skal synliggjøre hva man kan søke om voksenopplæring til, hvordan man søker og hvem som kan søke. ISAAC Norge sin erfaring er at voksne med medfødte funksjonsnedsettelse og voksne med ervervede skader som følge av sykdom eller ulykker ofte blir uten tilbud fordi tilbudet er usynlig og/eller fraværende i kommunen. Her er det nødvendig med et informasjonsarbeid på tvers, slik at både fylkeskommune og kommune kan gi nødvendig informasjon og veiledning til den som har behov for voksenopplæring.

Kapittel 9: Styring, roller og ansvar i videregående opplæring

ISAAC Norge støtter utvalgets forslag for å forbedre og synliggjøre fylkeskommunens ansvar og roller i videregående opplæring.

ISAAC Norge vil minne om at ASK er et område det ofte mangler på kompetanse på, og som bør synliggjøres når dere drøfter pkt 94 og pkt 96 som begge dreier seg om kompetansekrav.

Videre minner vi om at elever med behov for ASK løftes frem når pkt 95, oppfølgingstjenestens ansvar og pkt 97 karriereveiledning drøftes.

ISAAC Norge kan behjelpelig med å sette utvalget i kontakt med ASK-brukere og pårørende som kan bistå i dette arbeidet.

ISAAC Norge 12/6-20

Jane Svartskuren
leder